

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

ide=true (дата звернення – 25.10.2024).

3. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj> (дата звернення – 25.10.2024).

4. Resolution 2529 (2024) Situation of the children of Ukraine. URL: <https://pace.coe.int/en/files/33348/html> (дата звернення – 25.10.2024).

Ключові слова: міжнародне право, Гаазька конвенція, тимчасовий захист, права дитини, юрисдикція.

Кононець Олена Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, адвокат, керівник адвокатського бюро «Олена Кононець та партнери»

Рашківська Мирослава Валентинівна

здобувачка вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Численні дослідження різних авторів показують, що під час війни, збройних конфліктів і

воєнних заворушень першими страждають жінки. Насильство, побиття та зґвалтування місцевих жінок нерідко використовуються як символічний акт панування над окупованим суспільством. У нестабільних умовах конфлікту та насильства загострюються існуючі моделі дискримінації, що ставлять жінок під великий ризик стати жертвами порушень їхніх прав. Збройні конфлікти чи політичні заворушення призводять до особливо жорстоких форм насильства щодо жінок. За останнє десятиліття міжнародне співтовариство приділяє все більше уваги питанням насильства, яке обумовлено статевою приналежністю, і його зв'язку з конфліктами. Такі ситуації мають довготривалі наслідки для здатності жінок реалізовувати свої права, включаючи громадянські, політичні та соціально-економічні права [1, ст. 98]. Тому питання гендерного насильства в умовах конфлікту потребує ретельного дослідження як у межах міжнародного права, так і у суміжних дисциплінах.

Захист прав і свобод жінок під час збройних конфліктів забезпечується через систему норм, принципів і правових механізмів, що включають процедури та організаційні заходи, спрямовані на створення умов для реалізації прав людини навіть у складних умовах війни. Особливу увагу привертають міжнародні правові документи, які стосуються прав жінок під час воєнних дій. Ключовими серед них є: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Конвенція ООН щодо протидії торгівлі людьми і проституції (1949 р.), Женевська конвенція про захист цивільного населення у воєнний час (1949 р.), Декларація ООН про захист жінок і дітей у

надзвичайних обставинах (1974 р.), Конвенція ООН про ліквідацію дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979 р.), Декларація ООН про викорінення насильства щодо жінок (1993 р.), Пекінська платформа дій (1995 р.) та інші.

Документи, що безпосередньо регулюють питання безпеки жінок у збройних конфліктах, включають Резолюцію Ради Безпеки ООН 1325 (2000 р.), яка закликає до підвищення участі жінок у миротворчих процесах та їх захисту, Резолюцію 1820 (2008 р.), яка розглядає сексуальне насильство в конфлікті як військовий злочин, та інші резолюції, як-от Резолюція 1888 (2009 р.), 1889 (2009 р.) та 1960 (2010 р.), що спрямовані на боротьбу з сексуальним насильством і підтримку жінок в умовах конфліктів. Ці документи встановлюють, що випадки гендерного та сексуального насильства можуть використовуватися як тактика тероризму (резолюція 2242, 2015 р.) і пов'язують такі акти з торгівлею людьми та транснаціональною організованою злочинністю (резолюція 2331, 2016 р.).

20 липня 2018 р. було підписано Концептуальні рамки співпраці між Спеціальним представником ООН з питань сексуального насильства та Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок, що підкреслило зобов'язання щодо підтримки прав жінок і дівчат, які постраждали від насильства у збройних конфліктах. Жінки в умовах війни особливо вразливі перед наслідками конфлікту, що лише підсилює актуальність цих міжнародних ініціатив і механізмів, покликаних забезпечити їхній правовий і соціальний захист.

Щодо теперішньої ситуації в Україні, варто звернути увагу на Резолюцію Європарламенту від 5 травня 2022 року [2], присвячену впливу війни проти України на жінок. У цій резолюції Європарламент рішуче засудив агресію Росії проти України, наголосивши на серйозному впливі війни на жінок і навівши конкретні приклади наслідків. У документі зазначено, що війна створила складні умови й порушення прав як для жінок, які прибули до ЄС як біженки, так і для тих, хто залишився в Україні. Засуджено воєнні злочини проти цивільних осіб, особливо жінок і дівчат, наголошено на необхідності переслідування випадків гендерного та сексуального насильства відповідно до міжнародного права.

Європарламент також акцентував на тому, що торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації та інших форм експлуатації є значним ризиком для жінок і дітей, які змушені залишити Україну через війну [3]. Резолюція, хоч і є актом «м'якого права» з рекомендаційним характером, вказує на необхідність захисту і підтримки жінок, які страждають від впливу війни, та шляхи забезпечення цього захисту. Документ підкреслює прогалини в реалізації «жорстких» актів ЄС, таких як Директива про тимчасовий захист, і може бути стимулом для держав ЄС заповнити ці прогалини в національному законодавстві. Ця резолюція містить рекомендації, які закликають європейську спільноту до активної співпраці в боротьбі з явищами, як-от торгівля жінками та дітьми, сексуальне й гендерне насильство, а також комплексна дискримінація. Вона рекомендує надавати Україні підтримку у фіксації воєнних злочинів проти цивільного населення, особливо

щодо жінок і дітей, та притягати винних до відповідальності як на національному, так і на міжнародному рівні.

На жаль, в Україні поки що не існує дієвих і всеохопних механізмів для документування та фіксації випадків сексуального насильства, пов'язаних із війною. Крім того, працівники правоохоронних органів і прокуратури не завжди знайомі з принципами та стандартами роботи з постраждалими від такого насильства. Тому важливо, щоб відповідні органи влади систематично збирали дані про випадки сексуального насильства в умовах війни для передачі їх до Міжнародного кримінального суду [4]. На жаль, відсутні точні статистичні дані про кількість жінок, які стали жертвами гендерного насильства, і цьому є чимало причин. Жінки часто не повідомляють про насильство через недовіру до можливості отримати допомогу від держави та через страх; на окупованих територіях також може не бути доступу до органів, до яких можна звернутися. Крім того, жінки, які потрапили в полон або перебувають у рабстві, можуть залишатися під владою тих, хто спричинив це насильство [5]. Варто пам'ятати, що сьогодні жінки — це не лише матері й дружини, які зазнали втрат через конфлікт, але й представниці сектору безпеки й оборони країни. Жінки — це потужний ресурс для захисту країни та встановлення миру. Згідно з висновками вчених Інституту інклюзивної безпеки України, які дослідили 182 мирні угоди, підписані протягом 1989–2011 рр., участь жінок як переговорників, медіаторів та підписантів на 35 % підвищує ймовірність того, що мирна угода буде

підписана швидше та діятиме щонайменше 15 років (середній статистичний показник) [6].

Висновок. Захист прав жінок у воєнних конфліктах — це проблема, яка потребує як загальних, так і конкретних підходів, включаючи ефективні міжнародні законодавчі акти, що можуть бути втілені з чіткими рішеннями. Незважаючи на значний розвиток законодавства для захисту жінок у збройних конфліктах, залишаються певні труднощі щодо його виконання державами, залученими у конфлікти, через різні невизначеності, які супроводжують ці конфлікти. Також важливою залишається проблема, яка потребує міжнародної уваги, — участь самих жінок у збройних діях. Питання захисту жінок-військовополонених із урахуванням особливостей їхнього становища заслуговує на особливий розгляд. На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що жінки виконують різноманітні соціальні ролі під час воєнних конфліктів. Вони виступають не лише як жертви та військовополонені, але й як учасниці бойових дій, члени громадських організацій і правозахисники, учасниці рухів опору, а також активні учасниці миротворчих процесів.

Джерела:

1. Niamh Reilly. Women's Human Rights. Polity Press, 2009. P. 93–98.
2. Мелеш Є. Резолюція Європарламенту «Вплив війни проти України на жінок» 2022 року : огляд. URL: <https://jurfem.com.ua/resoluitsia-evroparlamentu-vplyv-viyny-proty-ukrainy-na-zhinok/>
3. Желтуха М. Попередження сексуального насильства під час війни та покарання за нього:

- рекомендації для України. URL: <https://jurfem.com.ua/poperedzennya-seksualnogo-nasyilstva-pid-chas-viyny-ta-pokarannya-za-nyogo-rekomendacii-dlya-ukrainy/>
4. Гнатівський М. М., Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
5. Резолюція про вплив війни проти України на жінок від 5 травня 2022. URL: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/249219/0109_T_The%20impact%20of%20the%20war%20against%20Ukraine%20on%20women%20UA.pdf.
6. Інформаційний портал Цензор.Нет: Насильство щодо жінок в умовах військового конфлікту на сході України. URL: https://censor.net/ua/blogs/1101351/nasilstvo_schodo_jnok_v_umovah_vyiskovogo_konflktu_na_shod_ukrani

Ключові слова: захист прав жінок, резолюція, міжнародні збройні конфлікти, гендерне насильство.

Большакова Ольга Віталіївна

кандидат філософських наук, викладач вищої категорії ВСП Фахового коледжу вимірювань ДУІТЗ

ЗМІНИ УМОВ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЖІНОК В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ЗГІДНО ДІЮЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Запровадження воєнного стану відіграло неабияку роль у регулюванні трудових відносин

БУРДЮЖА О.М.

Механізми цивільного захисту ЄС: історія становлення та розвитку.....332

Секція № 5

Захист прав найбільш вразливих груп населення

ДРАКОХРУСТ Т.В., КАМІНСЬКА К.

Захист прав вразливих категорій населення в умовах збройного конфлікту: виклики, стратегії перспективи..... 340

СЕМЕНОВА М.В., БЕЖАНОВА А.В.

Деякі аспекти розгляду спорів щодо захисту прав і свобод дітей під час дії в Україні воєнного стану345

КОНОНЕЦЬ О.М., РАШКІВСЬКА М. В.

Захист прав жінок в період збройних конфліктів.....353

БОЛЬШАКОВА О.В.

Зміни умов охорони праці жінок в умовах збройного конфлікту згідно діючого законодавства України359

ІВАНОВА Н.Г., СКАКУН В.О.

Порушення прав дитини під час збройних конфліктів (за матеріалами французького часопису Le nouvel observateur) 366

ФЕДОРОВА Т.С., КАРДЬЄВА О.В.

Роль миротворчих сил ООН у захисті прав дітей під час збройних конфліктів371

ФЕДОРОВА Т.С., ФІЛЕВСЬКА Є.

Захист прав жінок під час воєнних дій 375

ФЕДОРОВА Т.С., ЛИНЮК А.І.

Міжнародний досвід щодо доступу до правосуддя для людей із інвалідністю: бар'єри та шляхи їх подолання 380

TAYLOR A.V.

Overview of the mechanisms for protecting women's rights in Qatar 386

ДИМОВ К.Б.

Міжнародно-правові виклики стосовно надання гуманітарної допомоги біженцям та вимушеним переселенцям під час збройних конфліктів 392

ІВАХНЕНКО Є.О.

До дискусії про особливості захисту прав жінок в умовах збройних конфліктів крізь призму міжнародного права 399

БОНДАРЮК О.О.

Міжнародне викрадення дитини одним з батьків в умовах війни405